

FELEKEZETEK ÉS TITKOS TÁRSASÁGOK

2025. október 16., 10.30

**Katolikus Pedagógiai Intézet Székháza,
Budapest, VI. ker., Városligeti fasor 42.**

**Az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ
2025. évi történeti konferenciája**

Program:

10.30 *Köszöntő:* **VARGA LAJOS** *Váci segédpüspök, igazgató, OKGyK*

10.35 **PÉTER RÓBERT**

*Mardell Károly és lisszaboni páholya: a Katolikus Egyház
és a szabadkőművesség kapcsolata az 1730-as években*

11.00 **TEVELY ARATÓ GYÖRGY**

*Habán titkok az apostoli királyság és a közjó eszményeinek malomkövei között:
a Magyar Királyság anabaptista telepeinek 1759 és 1764 közti „felszámolása”*

11.25 **FORGÓ ANDRÁS**

Megjegyzések a 18. századi szabadkőműves szerzetesek egyházképéhez

11.50 *discussio*

12.00 *kávészünet*

12.15 **BENEI BERNADETT**

Eszterházy Károly egri püspök levelezése a szabadkőművességről

12.40 **RÉTFALVI BALÁZS**

Szombathelyi egyházmegyes papok és a szabadkőművesség a 18. század végén

13.05 **VÁRI LÁSZLÓ**

A pozsonyi Hallgatagság páholy viszonya a helyi katolikus szervezetekhez

13.30 **PETRÁS ÉVA** *Jezsuita optikával a szabadkőművesek között*

– Nagy Töhötöm gondolatai egyház és szabadkőművesség viszonyáról

13.55 *discussio*

14.05 *ebéd*

Tisztelettel kérjük, részvételi szándékáról 2025. október 13-ig jelezzen vissza

az okgyk@katolikus.hu email címre!

SZINOPSZISOK

Péter Róbert

egyetemi docens, SZTE BTK Angol-Amerikai Intézet

Mardell Károly és lisszaboni páholya:

a Katolikus Egyház és a szabadkőművesség kapcsolata az 1730-as években

A Lisszabon 1755-ös földrengés utáni helyreállításával hírnevet szerzett mérnök-katona Mardell Károlyról (1695–1763), az első magyar szabadkőművesről és – több katolikus tagot is tömörítő – lisszaboni páholyáról szóló előadás a szabadkőművesség „hőskorába” vezet. A páholy működésével kapcsolatban a Katolikus Egyház vizsgálatot rendelt el még az első, 1738-as egyházi kiközösítés előtt. Az inkvizíciós eljárás során a páholy több tagját kihallgatták, a tárgyalások jegyzőkönyvei ma is olvashatók. Ennek a tágabb történelmi és teológiai kontextusáról szól az előadás.

Tevely Arató György

tudományos titkár, Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala

Habán titkok az apostoli királyság és a közjó eszményeinek malomkövei között:

a Magyar Királyság anabaptista telepeinek 1759 és 1764 közti „felszámolása”

1760. februárban az esztergomi metropólia feje és püspökei, valamint számos kegyúri jogokat gyakorló földesúr a Helytartótanács vallásügyi bizottságánál kelt, erélyes közigazgatási eljárás egyházi támogatását kérő átiratot vehettek kézbe egy Trencsén városában adatolt közbotrány ügyében. A kormány szerv értesülése szerint a szabad királyi városban keresztleletlen tizenévesek élnek a szentségekhez járulásnak és igazhitű nevelésnek még a reménye nélkül is, egy olyan, ismeretlen és vándorló ál-főpapnak tartogatva, aki csak szűk körben tudott időben, tiltott módon,

felneveltékné fogja őket megkeresztelni. Mindez a közjóra törekvő katolikus királynő döbbenetét és szigorú elhatározását váltotta ki: az egyházhoz vagy valamely megtűrt artikuláris felekezethez nem tartozó, anabaptista szektát gyökeresen fel kell számolni az apostoli királyi hatalom országaiban mindenütt, de különösen a Pozsony, Nyitra és Trencsén vármegyében virágzó habán telepeken. A főpapok és az érintett kegyurak gyorsan és hatékonyan intézkedtek, így elindulhatott egy kevésbé

ismert, ám jól dokumentált eljárás, amelynek végén, 1764-ben a végrehajtó szervek hálaadó jelentésekben méltatták a gondviselő hatalmakat a közbelépés sikeréért.

Az eljárás során azonban egy sor olyan jelenségre is fény derült, amely a rejtőzködve élő, vallását leplezve gyakorló, szociális normáiban megfoghatatlan, a megfigyelők számára *expressis verbis* „titkos” közösségek rendszerszerűen nem ismert, valós társadalmi kapcsolataira, a többségi társadalommal való sajátos együttélésének valóságához hívebb jellegére, valamint a hosszú reformáció, illetve a hazai rekatolizáció és konfesszionalizáció jelentős összefüggéseire is fény vetül.

Forgó András

egyetemi docens, PTE BTK Újkortörténeti Tanszék

Megjegyzések a 18. századi szabadkőműves szerzetesek egyházképehez

Régóta ismert tény a történeti és irodalomtörténeti szakirodalomban, hogy a 18. század második felében a szabadkőműves mozgalomba számos szerzetespap is bekapcsolódott. Közülük néhány vezető tisztséget is betöltöttek egyes páholyokban. Tevékenységüket a második világháború előtti publikációk elsősorban a korszaklelem okozta eltévelyedéssel magyarázták, míg a marxista kutatók többnyire a feudális kereteket szétfeszítő forradalmárokat láttak bennük. A tervezett előadás ezektől az ideológiai magyarázatoktól távolságot tartva elsősorban arra a kérdésre keresi a választ, hogy az érintett személyek írásaiból milyen egyházkép rajzolódik ki, és ez mennyiben kapcsolható a korszak vallási reformeszméinek egyes áramlataihoz. Mindezt néhány jellegzetesnek ítélt példán kívánja bemutatni.

Benei Bernadett

*tudományos segédmunkatárs, ELTE HTK Történettudományi Intézet,
levéltáros, Egri Főegyházmegyei Levéltár*

Eszterházy Károly egri püspök levelezése a szabadkőművességről

1778–1779 folyamán öt ember levelezett a szabadkőművesség tárgyában Eszterházy Károly püspökkel. Az egri főpap válaszleveleit az 1779. évi protocollum kötet őrzi. Előadásomban ezeket a levelezéseket szeretném ismertetni. Szily János szombathelyi püspök, hasonlóan Eszterházyhoz elítélte a társaság működését. Szerdahelyi Gábor, a Hétszemélyes Tábla tagja és címzetes curzolari püspök, valamint Hógyész András, a Dunántúli Kerületi Tábla elnökének a levelei a szombathelyi szabadkőműves páholy működésébe engednek bepillantást (esküszöveg, tagok, szimbólumok ábrázolása). Szvetics Jakab Pest-Pilis Solt vármegye főispánja, királyi személynök a fogalmazója, Rátonyi Gábor érdekében ragadott tollat és kérte Eszterházy támogatását. Rátonyi azonban belépett a szabadkőművesek közé, magyar nyelvű levelében a püspök kérésére részletesen ismertette a társaság által vallott eszméket, továbbá arról is tájékoztatta a főpapot, hogy az egri egyházmegyéhez köthető személyek tudomása szerint nincsenek a szabadkőművesek között. Eszterházy végül nem volt hajlandó a támogatásáról biztosítani Rátonyit, melyet Szveticshez írt válaszlevelében közölt.

Rétfalvi Balázs

levéltárvezető, Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár

Szombathelyi egyházmegyes papok és a szabadkőművesség a 18. század végén

A Szombathelyi Egyházmegyében az 1780-as évektől kezdődően néhány pap és kanonok neve is felmerült a szabadkőművességgel kapcsolatban a vármegyei arisztokrácia mellett. A híreszteléseket nehéz azonban alátámasztani a források szűkössége miatt, viszont a monyorókeréki és zalaegerszegi páholy taglistái fennmaradtak, amelyek több pap nevét is tartalmazzák. A csatlakozás motivációinak és a szertartásokon való részvételnek még inkább nehézkes a vizsgálata, sok esetben a vármegyei közéletben való szerepvállalás, valamint a magyar nyelvűség előmozdítása volt a hívószó.

Szily János püspök határozottan ellenezte a szabadkőművesség eszméit, 1795-ben komoly konfliktusba került a szombathelyi gimnázium tanáraival a forradalmi eszmék terjedésétől tartva. Herzan bíboros is figyelemmel kísérte működésüket, diplomáciai szolgálata és a bécsi udvari működése során közelről ismerte a mozgalmat, könyvtárába több témába vágó kötetet is beszerzett.

Vári László

művelődéstörténész, független kutató

A pozsonyi Hallgatagság páholy viszonya a helyi katolikus szervezetekhez

1872. február 24-én alakult meg a Hallgatagság (Verschwiegenheit) páholy Pozsonyban. A páholyt a Jánosrendi Nagypáholy védelme alá helyezték, azaz csak az első három szimbolikus fokot használták. (Inas, segéd, mester.) A páholy jelentősebb tagjai: Könyöki József, Kováts György orvos, Batka János levéltáros, Jónás János iskolaigazgató, Majsch Ede festőművész, Michaelis Vilmos lyceumi rektor és Molec Dániel ügyvéd.

A páholy talán legjelentősebb külső tevékenysége jótékonyági jellegű volt, gyermek ambulanciát támogattak, amelynek vezetője haláláig dr. Zlamál volt, dr. Kováts főmester gyermekmenhelyt vezetett. Számos jótékonyági koncertet szerveztek, katasztrófák áldozatait segélyezték, szegény tanulók ösztöndíjait fedezték. Jelentős szerepet játszottak a Humanitas és Philantropia emberbaráti egyesület támogatásában. Számos előadást szerveztek meg és biztosítottak erre kiváló előadókat kapcsolataik révén, csak néhány név ezek közül: Friedrich von Bodenstedt, Wilhelm Jordan, Vámbéry Ármin, Alfred Brehm, Jókai Mór. A páholy a pozsonyi Magyar Kulturális Egyesület alapító tagja volt, s létrehozója az Uránia ismeretterjesztő egyesületnek.

A páholy 1889–1990-ben válságba került, amikor a helyi katolikus egyházközség olyan szabályzatot fogadott el, amelyben a választhatóság feltételül az szerepelt, hogy „Az egyház törvényei által tiltott társulatoknak nem lehet tagja”. A páholy mai szóval élve “lobbizni” kezdett a szabályzat miniszteri jóváhagyása ellen – sikertelenül. Rakovszky nagymester kibújt a feladat alól, visszadobta a páholynak a labdát, kijelentve, hogy nem kellett volna „pánikolni”, hiszen a szabadkőműveség nem titkos társaság. Pozsonyban egy darabig abbahagyták a páholy munkát, de végül újrakezdték, pontosabban folytatták. Viszont néhányan a katolikusok közül – például Thiard-Laforest József – azonnal, mások – például Batka János – később kiléptek a páholyból.

Petrás Éva

tudományos főmunkatárs, Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala

Jezsuita optikával a szabadkőművesek között

Nagy Töhötöm gondolatai egyház és szabadkőművesség viszonyáról

Nagy Töhötömöt (1908–1979) fordulatokban gazdag élete a 20. századi történelem egyik kortanújává tette őt. Nevét leginkább a KALOT története okán említi a történettudomány, szerepe azonban nem állt meg a KALOT-nál: 1944 végén átszökött a frontvonalon, hogy a szovjetekkel tárgyalva biztosítsa a mozgalom túlélését; majd 1945–1946-ban többször is határokon átszökve vitt és hozott híreket a Vatikán és a magyar katolikus egyház számára. 1946 végén Dél-Amerikába helyezték át, ahol Uruguay-ban folytatta szociális munkáit, majd Argentínába települt át.

1948-ban végül elhagyta rendjét, 1952-ben pedig Buenos Airesben belépett a szabadkőművesek közé, az „Estrella del Oriente” (Kelet csillaga) páholyba, majd 1956 után a magyar munkanyelvű „Kossuth páholy” tagja lett. A különböző szabadkőműves fokozatokat gyors ütemben teljesítette, 1963-ban pedig széles körben is ismertté vált *Jesuitas y Masones (Jezsuiták és szabadkőművesek)* című könyvével, amely 1965-ben magyarul is megjelent. Művének kimondott célja volt a „két rend” összebékítése. Könyve felkeltette a magyar kommunista állambiztonsági szervek érdeklődését is, akik együttműködésért cserébe felcsillantották hazatelepülésének lehetőségét. Ezért azonban nagy árat fizetett: 1979-ben bekövetkezett haláláig ügynökként – „Franz Kirchenbauer”, majd „Kőműves Sándor” fedőneveken – foglalkoztatták az egyház elleni hírszerzés és bomlasztás, valamint a szabadkőművesek megfigyelése területén.

Előadásomban életének szabadkőműves vonulatára koncentrálni mutatom be és kísérem végig Nagy Töhötöm szabadkőműves tapasztalatait, tevékenységét és elképzeléseit a katolikus–szabadkőműves dialógusról.